SOSIAALI- JATERVEYSMINISTERIÖ **Muistio** **Liite**
Neuvotteleva virkamies
Milja Tiainen 4.3.2020

PARLAMENTAARISEN KOMITEAN ASETTAMINEN SOSIAALITURVAN UUDISTAMISEKSI (SOSIAALITURVAKOMITEA)

Tausta

Perustuslain 19 §:ssä säädetään oikeudesta sosiaaliturvaan. Jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Lailla taataan jokaiselle oikeus perustoimeentulon turvaan työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden ja vanhuuden aikana sekä lapsen syntymän ja huoltajan menetyksen perusteella. Julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistettävä väestön terveyttä. Julkisen vallan on myös tuettava perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu. Julkisen vallan tehtävänä on edistää jokaisen oikeutta asuntoon ja tukea asumisen omatoimista järjestämistä.

Suomalainen sosiaaliturva koostuu toimeentuloa turvaavista etuuksista ja palveluista. Sosiaaliturvajärjestelmän perusta on luotu 1950–1970-luvuilla, minkä jälkeen järjestelmää on kehitetty lukuisin osauudistuksin. Palvelut ja etuudet ovat aikojen kuluessa kehittyneet erilleen. Ikärakenteen muutos lisää entisestään palvelujen tarvetta ja haastaa sosiaaliturvan kestävyyttä. Työn ja teknologian muutosten myötä yhä enemmän vaihtelevat elämäntilanteet ja tulon hankkimisen tavat haastavat järjestelmän joustavuutta.

Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelman mukaan hallitus käynnistää sosiaaliturvauudistuksen, joka valmistellaan tutkimusperusteisesti parlamentaarisessa komiteassa. Tavoitteena on sosiaaliturvan rakenteellinen ja toiminnallinen kehittäminen pitkällä aikavälillä. Olennaista on parantaa järjestelmän luotettavuutta, kattavuutta ja ymmärrettävyyttä.

Sosiaaliturvan uudistamisessa hyödynnetään Perusturvan ja toimeliaisuuden kokonaisuudistus-hankkeessa (TOIMI-hanke) tehtyä työtä. TOIMI-hankkeen parlamentaarisella seurantaryhmällä oli sosiaaliturvan uudistamisen tarpeesta yhtenäinen näkemys ja se linjasi sosiaaliturvan uudistamisen perusteita ja lähtökohtia tuleville hallituskausille.

Tavoitteet

Sosiaaliturvan uudistamisen tavoitteena on ihmisen näkökulmasta nykyistä selkeämpi ja toimivampi järjestelmä, joka mahdollistaa työnteon ja sosiaaliturvan yhteensovittamisen muuttuvissa elämäntilanteissa. Sosiaaliturvan uudistamisessa keskeistä on sosiaalinen oikeudenmukaisuus ja toimeentulon turvaaminen sosiaalisten riskien kohdatessa. Sosiaaliturvan tulee vastata perustuslain mukaisesta välttämättömän toimeentulon ja huolenpidon velvoitteesta sekä perustoimeentulon turvasta.

Sosiaaliturvan tulee osaltaan vastata ihmisten osallisuuden ja merkityksellisyyden tarpeisiin sekä tukea työllisyyttä, yrittäjyyttä, aktiivisuutta, ihmisen omatoimisuutta,

osallisuutta ja elinikäistä oppimista kaikissa tilanteissa. Sosiaaliturvan tulee taata ihmisille ennakoitava turva eri elämänvaiheissa ja elämäntilanteiden muutoksissa ilman tarpeettomia katkoja ja hallinnollisia esteitä.

Uudistuksen tulee tukea yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien tasapainoa tavalla, joka on myös sopusoinnussa julkisen talouden ja työllisyyden parantamisen kanssa. Uudistuksen tavoitteet rakentuvat TOIMI-hankkeessa parlamentaarisesti sovittuihin yhteisiin peruspilareihin, joille tulevaisuuden sosiaaliturvan tulisi rakentua.

Tehtävä

Komitean tehtävänä on uudistaa sosiaaliturvaa kokonaisuutena. Komitea käsittelee perusturvaa, ansioturvaa, toimeentulotukea sekä niiden välistä yhteyttä ja rahoitusta, ja lisäksi palveluiden nykyistä parempaa yhteensovittamista etuuksiin. Sosiaaliturvan uudistamisella pyritään pitkäaikaisen toimeentulotuen tarpeen vähenemiseen. Uudistus toteutetaan perusturvan tasoa heikentämättä. Työssä otetaan huomioon elämäntilanteiden moninaisuus ja niiden muutokset sekä siirtymät etuudelta toiselle. Komitea ei käsittele vanhuuseläkkeitä.

Valmistelussa hyödynnetään olemassa olevaa tietoa muiden maiden sosiaaliturvajärjestelmistä ja erityisesti sosiaaliturvan rahaetuuksien ja palveluiden suhteesta. Lisäksi uudistuksessa otetaan alusta asti huomioon Euroopan unionin lainsäädännön velvoitteet ja Euroopan unionin sosiaalisen ulottuvuuden vahvistaminen.

Uudistus toteutetaan vaiheittaisena. Komitea valmistelee ensivaiheessa sosiaaliturvan uudistamiselle kahdelle eduskuntakaudelle ulottuvan tiekartan ja välitavoitteita sekä niiden perusteella ehdotukset, joihin nykyinen hallitus ehtii reagoida. Osauudistuksia voidaan toteuttaa vaiheittain vuodesta 2020 alkaen.

Komitean tulee selvittää ja valmistella ehdotus etuuksien käsitteistön ja maksuajankohtien yhtenäistämiseksi. Samalla huolehditaan ansio- ja perusturvaetuuksien käsitteiden yhdenmukaisuudesta. Toisessa vaiheessa komitea selvittää ja tekee ehdotuksen keskenään saman tasoisten perusturvaetuuksien lainsäädännön ja ansioperusteisten etuuksien määräytymisen yhtenäistämiseksi. Tässä yhteydessä uudistustyö tarkastelee myös muita, esimerkiksi opiskeluun liittyviä etuuksia.

Komitean tehtävänä on myös selvittää, miten sosiaaliturvaan kuuluvat etuudet ja palvelut nivoutuvat paremmin yhteen ja kytkeytyvät muuhun sosiaaliturvaan joustavasti ja oikea-aikaisesti. Oikean palvelun saaminen on mahdollistettava etuudesta riippumatta. Tulonsiirtoihin liittyviä palveluja kehitetään osallistavaan ja ennaltaehkäisevään suuntaan. Digitalisaation keinoja hyödynnetään nykyistä merkittävästi enemmän palvelutarpeessa olevien varhaisen tukemisen ja yhteisasiakkuuden tehokkaan hoitamisen tueksi. Tulorekisterin hyödyntämistä sosiaaliturvassa edistetään erityisesti epätyypillisten työsuhteiden kannalta. Sosiaaliturvauudistuksen tulee edistää tasa-arvoa ja siinä tulee varmistaa, että kielelliset oikeudet ja saavutettavuus toteutuvat.

Komitea selvittää asumistukijärjestelmän kehittämistarpeet. Yleistä asumistukea pyritään kehittämään yksilöllisempään suuntaan ja työnteon kannusteita parantamaan. Tuen vaikutukset muihin etuuksiin huomioidaan. Osana perusturvan kokonaisuutta

asumistuen tulisi mahdollistaa kaikille kohtuuhintainen ja riittävän laadukas asuminen.

Toimiva viimesijainen turva on tärkeä osa uudistettavaa sosiaaliturvajärjestelmää. Pääministeri Sanna Marinin hallitus toteuttaa toimeentulotuen kokonaisuudistuksen jo tällä hallituskaudella. Sosiaaliturvakomitean tulee kuitenkin pitkällä aikavälillä huomioida viimesijaisen turvan riittävyys ja sen rooli osana sosiaaliturvajärjestelmää. Komitea selvittää myös toimeentulotukiriippuvuuden syitä ja keinoja sen vähentämiseksi.

Komitea vastaa esitysten tekemisestä. Komitean työtä avustavat jaostot, joita ovat työllisyyden ja osaamisen jaosto, työ- ja toimintakykyjaosto, asumisen jaosto, hallintojaosto sekä tutkimus- ja arviointijaosto. Tarvittaessa komitean työtä avustamaan komitea voi myöhemmin asettaa muita jaostoja ja jaostoille komitea voi myös asettaa alajaostoja. Jaostot laativat komitealle sen edellyttämiä esityksiä ja selvityksiä. Jaostojen puheenjohtajat ovat pysyvinä asiantuntijoina komiteassa ja yhdessä komitean puheenjohtajan ja varapuheenjohtajien kanssa muodostavat puheenjohtajiston. Jaostot työskentelevät yhteistyössä keskenään. Tutkimus- ja arviointijaosto koordinoi muiden jaostojen työn tutkimuspohjaisuutta ja voi nimetä kuhunkin muuhun jaostoon yhden jäsenen.

Komitea ja jaostot voivat lisäksi nimetä työnsä tueksi asiantuntijoita komitean organisaation ulkopuolelta sekä teettää tarvitsemiaan selvityksiä ja tutkimuksia. Komitean tulee työssään kuulla ja käyttää laaja-alaisesti hyödyksi eri alojen asiantuntemusta. Komitean tulee kuulla laajasti kansalaisjärjestöjä ja kansalaisia sekä käyttää työssään osallistavia työtapoja. Komitean tulee huolehtia työnsä yhteensovittamisesta muiden hallitusohjelman toimeenpanemiseksi asetettujen sosiaaliturvaa käsittelevien työryhmien, hankkeiden ja uudistusten kanssa.

Komitea raportoi työstään ministeriseurantaryhmälle. Ministeriseurantaryhmän puheenjohtajana toimii sosiaali- ja terveysministeri. Parlamentaarinen komitea ei toimi ministeriseurantaryhmän ohjauksessa.

Organisointi

Komiteassa on puheenjohtaja, 1. varapuheenjohtaja ja 2. varapuheenjohtaja. Komitean varsinaiset jäsenet ja varajäsenet edustavat eduskuntaryhmiä. Lisäksi komiteassa on pysyviä asiantuntijoita, jotka edustavat ministeriöitä, asiantuntija- ja tutkimuslaitoksia ja järjestöjä.

Naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain (609/1986, jäljempänä tasa-arvolaki) 4 a §:n mukaan valtion komiteoissa, neuvottelukunnissa ja muissa vastaavissa toimielimissä tulee olla sekä naisia että miehiä kumpiakin vähintään 40 prosenttia, jollei erityisistä syistä muuta johdu.

Sosiaaliturvakomitean asettamista valmisteltaessa kutakin tahoa on pyydetty nimeämään sekä nais- että miesehdokas. Tasa-arvolain kiintiösäännöksen täyttymistä arvioitaessa on otettu huomioon komitean varsinaiset jäsenet, komitean puheenjohtaja, 1. varapuheenjohtaja, 2. varapuheenjohtaja sekä komitean pysyvistä asiantuntijoista ja-

ostojen puheenjohtajat, koska he yhdessä komitean puheenjohtajan ja varapuheenjohtajien kanssa muodostavat komitean puheenjohtajiston. Ehdotetussa kokoonpanossa naisia on noin 59 % ja miehiä on noin 41 %, mikä täyttää tasa-arvolain kiintiösäännöksen.

Jaostojen jäsenet edustavat ministeriöitä, asiantuntija- ja tutkimuslaitoksia ja järjestöjä.

Työllisyyden ja osaamisen jaosto

Jaoston vastuualueena on työttömyysturvan ja työllisyyteen ja osaamiseen liittyvien etuuksien ja palvelujen uudistaminen. Työssä otetaan huomioon lasten, nuorten ja perheiden toimeentuloedellytykset. Jaoston tulee työnsä aikana kuulla asiantuntijoina opiskelijoita ja nuoria edustavia järjestöjä.

Työ- ja toimintakykyjaosto

Jaoston vastuulla on työ- ja toimintakykyyn liittyvien etuuksien ja palvelujen kehittäminen ja yhteensovittaminen. Jaoston tehtävänä on myös selvittää tarkoituksenmukaisen etuus- ja palvelujärjestelmän rakentamista niille tosiasiassa työkyvyttömille henkilöille, jotka ovat nykyisin työttömyysetuuksien piirissä tai viimesijaisen toimeentulotuen varassa. Tässä yhteydessä tarkastellaan muun muassa sairauspäivärahaa, kuntoutuksen tukia ja työttömyysetuuksia. Työssä otetaan huomioon lasten, nuorten ja perheiden toimeentuloedellytykset.

Asumisen jaosto

Jaoston vastuulla on asumisen tukien kehittäminen. Jaoston tehtävänä on selvittää asumisen tukien uudistamistarpeita erillisenä tukena, mutta osana sosiaaliturvajärjestelmää ja ottaen huomioon toimeentulotukiriippuvuuden vähentämisen. Tavoitteena on kehittää asumisen tukia yksilöllisempään suuntaan, mikä edellyttää asumistuen ruokakuntakäsitteen muutostarpeiden selvittämisen. Työssä otetaan huomioon lasten, nuorten ja perheiden toimeentuloedellytykset.

Hallintojaosto

Jaoston vastuualueena on etuuksien käsitteistön ja maksuajankohtien yhtenäistäminen ja hakemisprosessin yksinkertaistaminen. Jaosto tarkastelee muun muassa perheja tulokäsitteitä. Tavoitteena on tarjota asiakkaalle ymmärrettävämpi kokonaisuus ja mahdollisuus hakea yhdellä hakemuksella useita etuuksia parantaen samalla järjestelmän läpinäkyvyyttä. Lisäksi jaosto kehittää digitalisaation ja tekoälyn hyödyntämistä etuusjärjestelmän ja siihen kytkeytyvän palvelujärjestelmän toimeenpanossa tietosuoja huomioon ottaen sekä selvittää tietojärjestelmien kehittämistarpeita.

Tutkimus- ja arviointijaosto

Jaoston vastuualueena on komitean ja muiden jaostojen ehdotusten vaikutusarviointi ja komitean työn tutkimusperusteinen koordinaatio. Vaikutusarviointi sisältää muun

muassa vaikutukset kansalaisiin lapsi- ja sukupuolivaikutukset mukaan lukien ja taloudelliset vaikutukset. Jaosto vastaa myös ehdotusten valtiosääntöoikeudellisesta arvioinnista. Jaosto vastaa komitean teettämien selvitysten ja tutkimusten koordinaatiosta sekä kokeilutiedon hyödyntämisestä sosiaaliturvan uudistamisessa. Jaosto työskentelee komitean ja muiden jaostojen antamien toimeksiantojen perusteella ja koordinoi muiden jaostojen työn tutkimuspohjaisuutta. Tutkimus- ja arviointijaosto voi nimetä kuhunkin muuhun jaostoon yhden jäsenen. Jaoston kokoonpanoa täydennetään tarpeen mukaan akateemisilla tutkijoilla ja muilla asiantuntijoilla.

Sihteeristö

Sosiaali- ja terveysministeriö nimeää komitealle ja jaostoille sihteerit ja sihteeristölle puheenjohtajan.

Kustannukset ja rahoitus

Komitea voi teettää tarvitsemiaan selvityksiä ja tutkimuksia ja käyttää apunaan asiantuntijoita. Komitean menot maksetaan momentilta 33.01.01.